

Dr. FRANK ARNOLD

IZRAEL BIZONYSÁGTEVŐI

MAGYARRA FORDÍTOTTA:
CSIA LAJOS

II. SOROZAT

BUDAPEST, 1920.

KIADJA: A „MAGVETŐ” KÖNYVÜZEM
VII. KERÜLET, HÁRSFA-UTCA 33. SZ.
BIZOMÁNYBAN: STERN JAKABNÁL
BUDAPEST, VIII., KISTEMPLOM U. 12.

**A MÁSODIK SOROZAT
TARTALMÁNAK JEGYZÉKE:**

Herschell Haim.....	3
Kalkal dr.....	4
Caspari Károly tanár.....	5
Egy fontos párbeszéd.....	6
Saphir Áron Adolf dr.....	7
Edersheim Alfréd dr.....	9
A Messiás országának néhány törvénye.....	10
Cassel tanár.....	11
A Király kiáltványa.....	13
Rabinovitz József.....	13
Izráel jelene és jövője.....	14
Eliézer rabbi szabálya.....	15
Da Costa Izsák bizonyágtétele (vers).....	15

Herschell Haim

A múlt század végén meghalt Herschell lordnak, Angolország lord-kancellárjának atyja, s az elmúlt évszázadnak egyik legkegyesebb és legtevékenyebb embere volt.

Egy Strzelnoba, Thorn közelébe való izraelita tíz fia közül a harmadik volt; 1807-ben született. Szülei ortodoxok voltak és úgy őt, mint többi gyermeküket atyáik hitében igyekeztek nevelni.

Az Isten Szelleme már akkor hatott Haim szívében, amikor még csak gyermek volt. Egy engesztelő-ünnepen ugyanis mély szomorúság és sírás fogta el amiatt, hogy népe papok nélkül, oltár nélkül, áldozat nélkül és bűnbocsánat nélkül él. A tűnő évekkkel együtt mindjobban megismerte Isten szentségét és igazságosságát és azért a saját bűnösségét is. Imádkozás, a Talmud tanulmányozása és sok bibliai szakaszok könyv nélkül való tanulása által próbálta kedélyét megnyugtanni. „Egy lengyel rabbi intését követve, hogy ez útról térjen le, Berlinbe ment, ahol hitét az új szellem, amely mindenünnen környezte, megingatta. Ezáltal azonban korántsem jutott közelebb a keresztyénséghez; sőt egy ismerősének áttérése egyenesen fellázította. Berlint azonban, veszedelmet érezve ott, elhagyta és 1825-ben Hamburgba ment. Útközben egy úr felvette kocsijára s annyira megtetszett neki, hogy ajánlóleveleket adott neki Londonba, hova menni szándékozott. Egyelőre azonban még idestova járt, Londonból Berlinbe, majd Párizsba. Ekkor anyja meghalt; őt pedig nagy nyugtalanság fogta el önmaga felől s ezt a nyugtalanságot alamizsnálkodás és imádság sem űzte el. Mikor egy üzletben valamit vásárolt, a csomagolópapíron Máté 5 boldogságról szóló igéit olvasta, többek közt ezt: „Boldogok, akik sírnak, mert megvigasztaltatnak”. Nem tudta, hogy az az újtestamentumból való és szerette volna olvasni azt a könyvet, amely ilyen mondásokat tartalmaz. Néhány nappal azután egyik barátjánál egy újtestamentumot látott és lapozás közben megtalálta Máté 5-öt. Kölcsön kérte a könyvet és buzgón olvasta, de megütközött benne a Jézus néven. Miután belsejét mégis háborította az újtestamentum, elhatározta, hogy az ótestamentumot fogja olvasni, de úgy találta, hogy mindkettőben ugyanaz a szellem uralkodik és hogy lehet, hogy Jézus a megígért Messiás. Hosszú harcok után végre erőt vett magán, hogy Jézus nevében lelke nyugalmaért imádkozzék. Rövid idő múlva már így kiáltott fel: „Uram, Istenem, hiszem, hogy Jézus a Messiás, Izrael szabadítója s királya, ki bűneinkért megöletett. Az ő nevéért légy hozzám kegyelmes és adj békességet!” Tüstént azután érezte, hogy bűnei megbocsáttattak s Isten békessége tölti el szívét. Jézusba, a Messiásba vetett hit Isten boldog gyermekévé tette.

Miután saját maga elnyerte az üdvösséget, az volt szíve kívánsága, hogy testvérei is megtérjenek. S az Isten megengedte, hogy nemcsak őt testvérét, hanem más rokonait is Jézushoz vezesse. Sokféle s áldásos munkát végzett. Angolországban, ahol megkeresztelkedett, menhelyet alapított zsidók számára. Itt másfél év alatt Ábrahámnak több, mint száz fia nyert fölvetelt. Miután néhány gyülekezetnek látható eredménnyel szolgált, 1845-46. években London nyugati részén a háromság-kápolnát építették a számára. A kápolna mellett menhely épült izraelitáknak, létesült egy sok gyermektől látogatott vasárnapi iskola s más jótékonyjellegű intézmény. Herschell húsz évig dolgozott itt.

A kápolnával összekötött sokoldalú munka nem meríthette ki erejét. Irodalmilag is működött és a zsidó-misszió s általában Isten országa érdekében több hosszú utat tett. – így például Parisban az ő indítására alapították a Vallásos Iratokat Terjesztő Társulatot. Ugyanazt tette előbb Londonban is. Angolországban az „Izraelitákat Evangelizáló Brit Társaság” egyik alapítója volt. Választott eszköz az Úr szolgálatában. Sok zsidó és keresztyén számára lett maradandó áldássá.

1845-ben a világ minden részéből való hatvan zsidó keresztyén elismerésének jeléül egy nyolcnyelvű polyglott-bibliát kapott. E zsidó keresztyének közt volt a tőle keresztelt Fürst dr. is.

Herschell 1864. május 14-én halt meg. Fáradt testét megszámlálhatatlan embertömeg kísérte utolsó nyugalomára. A gyászolók közt volt 300 rendőr, kiknek hetenként bibliaórát tartott. Ismerői arról tesznek vallást, hogy telve volt szeretettel Krisztus, Izrael és a keresztyének iránt. Elmondhatta Pál apostollal: „Távol legyen tőlem, hogy egyébbel dicsekedjem, mint egyedül Urunknak, Krisztusnak keresztjével!”

Frank A.

Kalkar C. H. A. dr

1884-ben az Evangéliumi Egyesülés Összejövetelt rendezett Kopenhágában. Különböző földrészek evangéliumi keresztyénéi egyesültek egymással egy hitben és egy szeretetben. Az összejövetel vezetője egy tiszteletreméltó aggastyán volt, egy zsidóból lett keresztyén, Kalkar C. H. A. dr. Kopenhágából. Egy résztvevő előtt, aki abban az örömben részesült, hogy Kalkar dr. vendége legyen, ama rég elmúlt napok elevenedtek meg, amelyekben az Izraelből származó apostolok álltak a tőlük összegyűjtött keresztyénség élén; de a látott kép egyúttal jövendölés is volt számára arra az időre, melyben a megtért Izrael az összes népek élére áll, hogy őket a bűnösök Szabadítójának közös magasztalására elvezesse.

Kalkar dr. 1803-ban született Stockholmban olyan szülőktől, akik nagyrabecsült altonai zsidó családokból eredtek. Atyja, mikor 1812-ben meghalt, az akkori westfaliai királysághoz tartozó Eschwege-ben (Hessen-Kassel) a zsidó gyülekezet szentszéki tanácsosa, Kalkar egyik testvére pedig ismert talmudista s héber költő volt. Kalkar atyja halála után Kopenhágába került egyik nagybátyjához, Delbanco tekintélyes ügyvédhez, aki kiváló nevelésben részesítette. Szép tehetségei lehetőségessé tették, hogy már 17 éves korában beiratkozzék az egyetemre, hogy a jogtudományt tanulja. De keresztyén körökkel való közeli érintkezése belső harcokba juttatta, melyek miatt a tanulásban nem találta meg a remélt kielégülést, hanem a béke fejedelméhez, Jézushoz kényszerült menekülni, kinek nevében Mynster püspök 1823-ban megkeresztelte.

Ez idő óta teológiát és filozófiát tanult és aztán 16 éven át tanított magasabb iskolákban, egyidejűleg sokaktól olvasott iratokat adott ki, különösen az ó-testamentomi könyvekről és a dániai reformációról, úgyszintén egy nagyrabecsült építőkönyvet. 1836-ban a teológiai doktori rangot érte el. Működése helyén, Odenseben sok komoly prédikátorral érintkezett és ez az érintkezés arra a gondolatra juttatta, hogy szellemi tevékenységnek szentelje magát. Szívesen rábízták Kopenhága mellett a gladsaxes herloi-i lelkészi állást, amelyben prédikálás és pásztori munka által sok lélekre mély hatást gyakorolt, kik aztán 25 éves prédikatori jubileuma alkalmával szívből jövő hálájukról tettek tanúságot.

Ereje azonban csakhamar nem bizonyult elégségesnek e hivatal betöltésére, azért lemondott róla s attól fogva újra csendes irodalmi tevékenységnek szentelte idejét, amelynek különösen hét gyümölcsét említhetjük: hét más tudóssal készített új bibliafordítást, az úgynevezett egyházi bibliát és az Isten országa történetéből merített életképeket. Legérdemesebb szolgálatát azonban a misszió terén teljesítette. 1861-ben a dán missziói társaság igazgatójává választották. Különösen a tőle életre hívott missziói összejövetelek által, melyekre nőket is meghívott, új érdeklődést keltett az országban a misszió iránt. Egyúttal tollal is szolgált a missziót és megírta a pogányok közt végzett Keresztyén misszió történetét, amelyet németre is lefordítottak. A dán misszió általában az ő vezetése alatt tette a legnagyobb lépéseket előre. De a pogányok semmiképp sem tudták elfelejteni vele saját népét, Izraelt. Nagy érdemeket szerzett a zsidó misszió serén is azzal, hogy megírta a zsidóság első használható történetét, melynek első kiadását e címen: „Israel und die Kirche” németre is lefordították.

Tágkeblű keresztyén lévén, sok ország evangéliumi keresztyénéivel érintkezett, különösen a Keresztyén Egyesülés (Allianz) útján és ezáltal a külföldön is igazságosabb ítéletet vívott ki a dániai egyházi viszonyokra vonatkozólag. Theológiai lapja által saját országában a sok ok miatt elszakadt hívőket egymáshoz közelebb hozni igyekezett s több ellentétet enyhített. Szelíd, békés érzületét ellenfelei is ismerték és házában a legkülönbözőbb pártok követői érintkeztek.

Tryde Dorottyával kötött házasságában, sok gyermeke között nagyon boldogan élt. Nagy bizalommal tüntette ki Karolina Amália királyné, ki élénk levelezésben állott vele. Késő öreg koráig nagy üdeség jellemezte s ezzel a 82 éves aggastyán a keresztyén egyesülésre is jótékony hatást gyakorolt. 1886-ban hirtelen nagyon megbetegedett és gyorsan közeledett végéhez. De ahányszor még beszélni tudott, magasztalta Isten kegyelmét, mely oly dicsőn jelentetett ki benne. Az utolsó éjjelt majdnem állandóan imádkozva töltötte, bibliai versek elmondásával. Hú feleségéhez végül még így szólt: „Nagyon köszönöm, olyan szép!” és kilehelte szellemét. Halála általános részvétet keltett a királyi háztól le a legalacsonyabbakig. Sírjánál Fog püspök adott hálát Istennek mindazért, amit Isten az elköltözött útján Dániával tett; az egyetemes egyházban pedig élete beszédes bizonyosság arról, hogy Isten nem taszította el végképen népét, hanem még áldásra hívta el.

Caspari Károly Pál tanár

A 19. századbeli Norvégiában Krisztus hitvallói s a keresztyén hit védelmezői között az egyik legkiválóbb Izraelnek az a fia volt, akinek nevét a címben olvassuk.

Caspari 1814-ben zsidó szülőktől Dessauban született; atyja ottani kereskedő volt. E városban, melyet Mendelssohn Mózes tett híressé, rendkívül meglátszott a zsidó gyülekezeten is az a befolyás, melyet Mendelssohn népe körül sokak kedélyére gyakorolt. Itt keletkezett Ferencnek, az ország fejedelmének támogatásával, egy zsidó nevelőintézet, a „Ferenc-iskola”, melybe az iskola nagy hírneve még keresztyén tanulókat is vonzott. A zsinagógában németül prédikáltak, mi akkor hallatlan újítás volt és a tanulókat is a fél világ csodás szellemében oktatták a vallásra. Ezt a szellemet szívta be Caspari is és még teljesen ennek uralma alatt állott, amikor gimnazista lett. 1834-ben Lipcsébe ment, hogy keleti nyelveket tanuljon. Bár itt olvasta az ó-testamentumot is, de csak azt találta benne, amit az akkori felvilágosodás vitt bele e szent könyvbe; az újtestamentumot ellenben egyáltalában nem ösmerte.

Szigorú kötelességérzet töltötte el, azért íróasztalába a következő szavakat véste: „Megtetheged, mert meg kell tenned.” Azonban hamar meggyőződött róla, hogy képessége csupán szánalmas tehetetlenség. Ekkor korábbi dessauai iskolatársa, Graul, a szász pogánymisszió később ismeretessé vált igazgatója, lett barátja és tanácsadója. Ez mindenekelőtt az újtestamentumhoz utasította. Ebben Caspari legelőször Pál apostolnak a zsidók által való üldöztetésére nyitott. Az volt a benyomása, hogy az elbeszélés történeti igazságot tartalmaz és azért tovább olvasta.

Majd az evangéliumhoz fordult, ahol hatalmasan megragadta az, amit Jézusról olvasott. Bensejében felébredt a gondolat, hogy Jézus talán őt is kiszabadíthatja abból a nyomorból, amelyet lelke érzett és azért, mint halála előtt egy évvel mondta: „Hozzá mentem, mint egyetlen Üdvözítőmhöz, úgy, ahogy testben töltött élete idején menekültek hozzá.” Ez időben Graul hűségével fogadták magukhoz Wolf lipcsei lelkész és Delitzsch Ferenc lelkészjelölt, a későbbi híres tanár és mivel a fiatalember az igazságból való volt, harca győzelemmel végződött. 1838 pünkösdjén ugyanaz a Zehme keresztelte meg, aki korábban már Philippit is megkeresztelte.

Belső hajlama nem hagyta tovább korábbi tanulmánya mellett, hanem a teológiához úzte; különös szeretettel fordult az ótestamentumhoz. Az egyetemen eltöltött évek után először magántudós volt és így írta Abdiás próféta magyarázatát és arab nyelvtanának első részét, amelyet még ma is becsülnek és idegen nyelvekre is lefordítottak. A königsbergi egyetem meghívását elutasította, mert csak lutheri egyetemen akart működni. Ilyen egyetemre, vagyis a krisztáni norvég teológiára hívták meg 1847-ben és itt fejtette ki aztán egész erejét, mint teológus. Az ótestamentum sok könyvéről olvasott és írt és különös érdemet szerzett a norvég javított bibliafordítás kiadása körül, amelyet most az országos egyház használ. Az apostoli hitvallás jelentőségének kérdése, melyet az északi evangélikus egyházakban Grundtwig vetett föl és amely azokat mélyen megmozgatta. 1858-ban arra bírta, hogy a keresztyénség ez ősi hitvallását alapos vizsgálat alá vesse. Ennek eredménye az volt, hogy a hitvallás alapja mindenesetre az apostoli korba nyúlik vissza, azonban mindig csak a szent írás volt és marad is az a mérték, amellyel az egyház minden tanát és a Grundtwigtól majdnem a keresztyénség alapjává tett apostoli hitvallást is mérni kell. E hitvallásnak nem volt mindig ugyanaz az alakja, amellyel nem is Jézus Krisztus közvetlen beszéde, azonban az eredeti keresztyén hitet tünteti fel, úgyhogy senki sem nevezheti magát keresztyénnek, aki helyben nem hagyja.

Caspari munkásságát a hála gazdagon jutalmazta. Erlangen teológiai doktori címet ajándékozott neki, sok tudós társaság tiszteletbeli tagjává nevezte ki és svéd és norvég rendjeleket kapott.

Saját zsidó népét hüen szerette s a zsidó misszió mellett hangosan szót emelt. 1865-ben a zsidó misszió norvég központi bizottságának elnöke lett és később belépett a lipcsei lutheránus központi egyetemes igazgatóságába is. Különös figyelmet érdemel az az előadása, melyet 1891-ben a krisztáni diák missziói egyesületben a zsidó misszióról tartott, amely 4 pontot tárgyalt: 1. Szükséges-e a zsidó misszió? Felelet: Szükséges, mert különben a legtöbb zsidóhoz nem jut el az evangélium. 2. Ki térítse meg őket? Felelet: A jelen egyházi állapotokra való tekintettel hívó keresztyének szabad egyesületei, melyek misszionáriusokul éppúgy alkalmaznak prozelitákat, mint pogányok közül való keresztyéneket. Hogy kell misszionálni? Felelet: Nem vitatkozással, ami holt tudást eredményez, hanem az üdvösség útjának hirdetésével kell a zsidókhoz vinni a keresztyén igazságot; amellyel iratok is alkalmazandók. 4. Hogy kell bánni a megnyertekkel? Felelet; Lehetőleg eredeti köreikben kell megtartani őket, hogy ott kovászoként hassanak; e tekintetben azonban inkább döntenek a mindenkori viszonyok. Zsidó-nemzeti gondolatok távol voltak tőle; de a jövőt illetőleg erősen ragaszkodott Izrael nemzeti reménységéhez. 1891-ben megérte azt az örömet,

hogy az első norvég zsidómisszionáriust munkába állíthatták. 1892-ben, miután Krisztus egyházáért jelentékeny és gazdagon megáldott tevékenységet fejtett ki, elszenderült.

Bang tanár „egész Skandinávia tanítójának” nevezi, s arról tesz bizonyosságot, hogy elköltözését egyháztörténelmi eseményként fogják megérezni.

Ő maga csak Jézus kegyelmében akart élni és halni s végül egyedül az Üdvözítő szavába kapaszkodott: „Aki hozzám jön, azt el nem taszítom.”

de le Roi

Egy fontos párbeszéd

János evangéliuma 3,1-21.

Volt egy Nikodémus nevű ember, a farizeusok közül való zsidó főember. Ez éjjel Jézushoz ment és megszólította: Rabbi, tudjuk, hogy Istentől jöttél tanítónak, mert senki más nem teheti azokat a csodajeleket, amelyeket te teszel, csak akivel Isten van. – Bizony, bizony mondom neked – felelte Jézus – ha valaki fölülről nem születik, nem láthatja Isten királyságát. Nikodémus megkérdezte: Hogy születhetünk, ha megvénülünk? Vajon bemegetünk másodszor anyánk méhébe s (újra)születhetünk? Jézus így felelt: Bizony, bizony mondom neked, ha valaki víztől és Szellemtől nem születik, nem mehet be Isten királyságába. Ami testtől született, test az; de ami Szellemtől lett, az szellem! Ne csodálkozzál, hogy azt mondtam neked: felülről kell születnetek! A szél odafúj, ahová akar, hangját hallod, de nem tudod, honnan jön és hová megy. így van mindenkivel, aki a Szellemtől született. Nikodémus így szólt: Hogy történhetik meg ez? – Te Izrael tanítója vagy s mégsem tudod? – kérdezte Jézus. – Bizony, bizony mondom neked, hogy azt szólnak, amit láttunk és arról tanúskodunk, amit hallottunk, de tanúbizonyosságunkat nem fogadjátok el. Ha földi dolgokat szólok nektek és nem hiszitek, hogy hinnétek, ha mennyei dolgokat szólanék? Senki sem ment föl a mennybe, csak az, aki leszállt a mennyből, az embernek fia. Mint ahogy Mózes a pusztában a kígyót fölemelte, úgy kell az ember fiának is fölemeltetnie, hogy mindannak, aki hisz, örökélete legyen. Mert úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött fiát adta oda, hogy senki se vesszen el, aki hisz benne, hanem örök élete legyen. Mert nem azért küldte Isten a fiút a világra, hogy elítélje a világot, hanem hogy a világ üdvözljön Átala. Azt, aki hisz benne, nem ítélik el; aki nem hisz, már elítéltetett, mert nem hitt Isten egyszülött Fiának nevében. Az az ítélet, hogy a világosság a világba jött, de az emberek jobban szerették a sötétséget, mint a világosságot, mert tetteik gonoszak voltak. Mert mindenki gyűlöli a világosságot, aki hitványán cselekszik és nem megy a világosságra, hogy tettei feddést ne kapjanak. Az pedig, aki az igazságot cselekszi, a világosságra jó, hogy tetteiről nyilvánvaló legyen, hogy Istennel tette őket.

Saphir Áron Adolf dr.

Saphir Áron Adolf 1837. szeptember 18-án született Budapesten. Atyja Saphir Izrael volt, művelt, gondolkozó ember, ki a Talmudot jól ismerte s a tudás több más ágában is járatos volt, amelyeket ama korbeli zsidók „világi” tudományoknak neveztek. Nagyon sokat tett azért, hogy országa zsidósága között a műveltséget istápolja. A keleti zsidók kiképzésében akkor a hébernek és a Talmudnak ismerete volt a fődolog; a modern tudományban és irodalomban nem mertek résztvenni. „Halál a fazékban!” (II. Kir. 4,40) szokták kiáltani, ha közülök valaki a modern tudás fájának gyümölcsét meg akarta kóstolni. Mikor azonban a Mendelssohn Mózesről és tanítványaitól életre hívott reform Németországban gyors léptekkel haladt előre, a magyar zsidóság sem maradt érintetlen. – Saphir Izrael, az atya, Budapesten nyolc tanítóval nevelőintézetet állított fel, amelyben jobb körökből származó gyermekeket neveltek. De bár hajlott afelé a reform felé, melynek végső következménye a hit elhagyása volt, lelkének lázas ragaszkodásával csüngött mégis atyáinak hitén. A Bibliát komolyan tanulmányozta s gyermekeit hitben és istenfélelemben nevelte. Adolf anyja, kihez a fiú nagyon hasonlított, szintén az egyik jobb izraelita családból, a Bondy családból származott, amely több nemzedéken át sok tudóst szült. Megnyerő jellemű, szelíd természetű asszony volt.

Áron Adolf a szülők családjának hajlamait és tehetségeit örökölte s már a nagy kékszemű gyermek arra a reményre jogosította a szülőket, hogy rendkívüli ember lesz belőle. Négy éves korában fölveték az atyjától alapított magániskolába. Hisz a Talmud is elbeszéli, hogy Józua rabbit az anyja, mikor még a lesőben feküdt, az iskolába vitte, hogy füle megszokja a rabbik oktatását....

Az az út, amelyen a kis Áron Krisztust megtalálta, az egyik legcsodálatosabb út, amelyen Isten valaha gyermekeit vezette. Mikor a fiú még nyolc éves sem volt, ébredés támadt Skóciában. Ugyanakkor az Isten sok szívet indított komoly fohászra Izrael üdvéért is. Tekintélyes számú buzgó keresztyén összegyülekezett, hogy azon tanácskozzék, hogy mivel tartozik a keresztyénség a régi szövetséges népek. Ennek eredménye az volt, hogy férfiakat küldöttek Palesztinába s más zsidó népességgel bíró országokba, hogy az Izraelben végzendő misszióknak munkatereket keressenek. 1839. áprilisában Keith dr., Black, Mc. Cheyne és Benar András elvitorláztak Doverből. Mivel az ausztriai skót egyház az ottani kormányzat türelmetlensége miatt nem akart missziót alapítani, a nevezettek nem szándékozták Magyarországot fölkeresni, bár tudták, hogy mily számos az ottani zsidó népesség. De Isten terve más volt és csodálatosan vitte is keresztül. Mikor a négy lelkész tevéhaton Egyiptomból Palesztinába utazott, Black dr. leesett a homokba. Az esés aggasztó volt s Black és Keith útnak indultak, hogy Ausztrián keresztül hazatérjenek. Így érkeztek Budapestre. Ottani tartózkodásukat természetesen arra használták, hogy az ott lakó zsidók száma s viszonyai felől érdeklődjenek. Keith dr. azonban aggasztóan megbetegedett Budapesten. Heteken át tartó betegségéről tudomást szerzett Mária Dorottya főhercegnő is, ki a württembergi protestáns házból származott, s akinek férje József főherceg, Magyarország nádora s a császár nagybátyja volt. Kegyes, hűséges keresztyén asszony volt. Miután fiát a halál elragadta s nagy szenvedésében Isten ígéjében keresett vigasztalást, most egy alkalmat sem hagyott kihasználatlanul, hogy jót tegyen és az Urnak szolgáljon. Így Keith dr.-t is meglátogatta betegségében és gondoskodott ápolásáról. Keith felgyógyulása után azt a biztosítást kapta tőle, hogy, ha a skót egyház missziót akar alapítani a budapesti zsidók között, ő, a fejedelemlő, teljes erejével fogja támogatni. Keith azzal a meggyőződéssel tért vissza Skótszágba, hogy Budapestet maga Isten jelölte ki a zsidó misszió számára alkalmas központul. E gondolatnak igyekezett megnyerni az egyházat is, ami végre is sikerült neki. Ekko Duncan dr.-t küldték két társával, Schmidttel és Wingate-te Budapestre. Duncan ritka tehetségű ember volt. Nagyon jól tudott héberül s azért később, amikor Edinburghban tanárnak alkalmazták Duncan rabbinak szerették nevezni.

Budapesti működése alatt ismerte meg Saphir Áron is Krisztust, a világ világosságát. Ennek a következő a története. Keith betegsége alatt egy megbízható személyt keresett, hogy attól a zsidók viszonyai felől tudakozódják. Saphir Izraelt ajánlották neki. E férfi ez időben kutatott titokban az után, hogy Jézus-e a megígért Messiás. Testvére, Saphir M. G., a nagy humorista, nyilvánosan a keresztyénség mellett tett vallást. Saphir Izrael eleinte borzasztónak találta ezt; lassankint azonban jobban bepillantani igyekezett a dologba s testvére számára igazoló okokat találni. Tudományos érzékkel és a könyvek iránt való szeretettől indítva, könyveket szerzett a keresztyénség hitelességét illetőleg. Üzletét abbahagyta, s egész lelkével elmélyedt a nyelvek és a modern tudomány tanulmányozásába. „Atyám”, - mondja Áron, „jól tudott zsidóul s alaposan ismerte a német, francia s angol irodalmat. Buzgón foglalkozott filozófiai s teológiai tanulmányokkal is és előremozdította a magyar művelődést.” Keith dr. nagyon érdeklődött Saphir Izrael iránt és amikor Duncan Budapestre jött, ez is ismeretségét kereste. Prédikációin Saphir, kicsiny, akkor tizenkét éves fiával együtt,

rendesen megjelent. Először az angol nyelvet igyekezett megismerni, de mikor lelke a keresztyénség kérdésével foglalkozott, bizonyos, hogy többet is keresett Duncan prédikációiban. Több világosságot keresett abban a kérdésben, amely már sok évszázadon át foglalkoztatta Izraelt, hogy vajon Jézus-e a Messiás, ki megváltásunkra jött. Valóban ő-e a törvény dicső beteljesülése? Lassankint világosságot nyert. Atya is, fiú is aggódó szívvel jöttek s mindketten nyugalmat és békét találtak. Az atya meggyőződött, hogy Jézus az, akire Mózes és a próféták rámutattak és a fiú megtalálta, amire lelke epedett, Jahve jelenlétét, Istent Krisztusban. Saphir Adolf dr. egyik előadásában korábbi életéről a következőket beszéli el: „Talán senki sem tudja közületek, kedves hallgatóim, hogy mit jelent Krisztus emberré-lételének ismerete nélkül élni, mit jelent a Közbenjáró világossága s vigasztalása nélkül a megfoghatatlan, végtelen Istenért küzdeni s hogy milyen örvendetes és meggyőző az a békét adó világosság, amelyet Jézusnak, Isten fiának ismerete nyújt, aki az Atyát kijelenti nekünk. Gyermekkoromban a zsinagógában nevelkedtem, ahol arra oktattak, hogy van egy végtelen, megfoghatatlan szellem magasán fölöttünk, aki mindenütt jelenvaló. Nagyon hangsúlyozták Isten egységét és egyedülállóságát. De ez a sivár, üres egyistenhit sötétben hagyta kedélyemet, hidegen és egyedül a szívemet. Volt azonban egy másik, jobb áradat, amely befolyásolta. A Mózes, zsoltárok és a próféták könyveiben foglalt nemzeti történet, amelyet Izrael ünnepein hirdetnek.

Itt nem az elvont egység eszméjével találkoztam, hanem egy szerető Istennel, aki Ábrahámnak megjelent és vele beszélt, Izraelt a sivatagon átvezette s közötté lakozott. Amikor az ő barátságos, jóságos és „emberi” viselkedését magam elé idéztem, úgy, ahogy akkor népének megjelent és közötté lakozott, csodálkoztam, miért nincs most velünk, hogy ismernők, szeretnők és imádnók. Egy nap egy könyvet kerestem atyám könyvtárában, amikor a következő cím ötlött szemembe: „Isten emberré létele”. A gondolat villámként talált és lelkemet ünnepélyes vidámsággal töltötte el. Azt gondoltam, felséges volna, ha Isten emberré lenne s meglátogatna minket. Néhány évvel később Jézusról hallottam s az evangéliumokat olvastam. S ekkor Istennek ugyanazt a jelenlétét éreztem, ugyanazt a szerető, nyájas, megváltó és megszentelő Istent, aki atyáinknak megjelent. Éreztem, hogy Jahve jelen van. Eltűnt minden homály. Az ember Jézus Krisztusnak tökéletes, békés és szent arcáról ama nagy, de megfoghatatlan dicsőség ragyogott reánk. Pniél! Szemtől szembe láttam Istent és lelkem meggyógyult: Jézusban, Isten fiában vetett hit nem pusztán hittétel vagy teozófiai spekuláció, hanem a lélek tapasztalata, a szív valóságos megélése. Ez az istenség titka! E titkot tizenkét éves korában találta meg a fiatal Saphir: Jézusban, a megtestesült igében megtalálta Jahve jelenlétét.

Saphir dr. életét nem annyira az események változatossága teszi nagyon érdekessé, mint inkább korai vonatkozásai a keresztyénséghez és kiváló jelleme. Ezt mutatja kedélyének és értelmének teljesen zsidó típusa, melyet a Saphir család sajátos szelleme még mélyített; ezt mutatja gondolatainak és kifejezéseinek frissessége s eredetisége, de mindenekelőtt szellemi ereje, a szent írásba s a Biblia különböző részeinek vonatkozásaiba való mélységes bepillantása. E kifejezés: „az írásokban tudós” (Csel. 18,24.) különösen illik reá. Ami a bibliai könyvek szellemének és tartalmának ismeretét illeti, akár saját korában, akár más korban, kevesen közelítették meg. E tekintetben már most sejteti, mily nagy dolgokat várhatunk Izrael megígért helyreállításától.

Stolle

Edersheim Alfréd dr.

Az a szellemi tavasz, amelyet a skót misszió a múlt század negyvenes éveiben Budapesten megélt, oly magvakat vetett el, amelyekből az igazságosság gyümölcseivel gazdagon megrakott növények keltek ki. Ezek közül egyik Edersheim Alfréd volt.

Edersheim 1825. március 7-én Bécsben született és jómódú bankár fia volt. A szülők, mivel legifjabb és úgy szép testi alakjával, mint ragyogó tehetségeivel kiváló fiúk volt, igen jó nevelésben részesítették. Minthogy kortársai közül kimagaslott, őt választották ki arra, hogy Crémieux-t, az ismert francia ügyvédet és 1870. után miniszterré kinevezett zsidó hitsorsost egy átutazása alkalmával a zsidó ifjúság képviselőjeként francia beszéddel üdvözlje, mit oly kiválóan teljesített, hogy Crémieux magával akarta vinni Parisba, hogy ott ügyvédi pályára előkészítse. De övéi nem egyeztek ebbe bele. 1841-ben szülővárosa egyetemére iratkozott be, hogy a filozófiát és az orvosi tudományokat tanulja. Atyját nagy veszteségek arra kényszerítették, hogy fiát egyszerűbb viszonyok közé, a budapesti egyetemre küldje tanulmányai folytatása végett. Itt egy idősebb hitsorsosa, Porgos oktatta az angol nyelvre, ki a skót misszionáriusoknak bemutatta. Porgos, ki gyógyítással foglalkozott, egy időre elhagyta Budapestet, hogy Páduában a doktori címet megszerezze. Erre az időre jó kezekben akarván hagyni pártfogoltjait, Wingate misszionáriushoz vitte, kérve ezt, vegye gondjába a fiatal tanulót. Wingate így felelt: „Zsidó létére hogy bízhatja rám növendékét? Hiszen tudja, hogy én csak azért imádkozhatom, hogy igaz keresztyén legyen belőle”. Porgos így felelt: „Az nem baj. Senki mást nem ösmerek, aki távollétem hat hónapja alatt oly lelkiismeretesen gondoskodnék róla”, s Wingate 1842-ben engedett a kívánságnak.

Edersheimben, Wingate-tel való érintkezése idején, új világosság támadt. Később így írt ez időről: „Ezeknek az embereknek a tisztasága és szentsége vonzott. Meggyőződésük komolysága arra ösztönzött, hogy alaposan átkutassam nézeteiket, melyek más emberekké tették őket, mint amelyeneket addig ösmertem és magam is voltam ... Wingate-től kaptam egy újtestamentumot is. Sohasem fogom elfelejteni Jézus hegyi prédikációjának első benyomását, sem azt a meglepetést, azokat a mélyreható érzéseket, amelyeket e könyv olvasása közben tapasztaltam. Nem keresztyénség volt az, amit én annak ösmertem; mert nem ösmertem azt, ami aztán mérhetetlen mélységeket tárt föl előttem, a názáreti Jézus tanítását. Keresztyénné lettem és a pesti református egyház lelkésze megkeresztelt”. Ez 1843-ban történt.

Megkeresztelkedése után azt határozták, hogy Duncan tanárhoz menjen Edinburghba teológiát tanulni. Itt és Berlinben, ahol tanulmányait folytatta s különösen Neander tanait, a kiváló prozelitát hallgatta, gazdag teológiai tudásra tett szert. Visszatérvén Skóciába, az újonnan létesült skót szabad egyház szolgálatába lépett, amelyhez összes keresztyén barátai tartoztak. Kelso közelében nem kevesebb, mint négy parókiát bíztak rá. Kezdetben csűrökben, kovácműhelyekben, szénapadlásokon és az utcán kellett prédikálnia, de hálás hallgatói csakhamar csinos templomot és lakóházat építettek neki. Azonban állandóan mozgatta az a gondolat, hogy saját népe fiainak hirdesse az evangéliumot és így Jassyba küldette magát zsidó-misszionáriusnak. Azonban már 1847-ben visszatért Skóciába s újra lelkészi állást vállalt. Állásában nagy hűséggel munkálkodott, egyidejűleg azonban a tollat is megragadta s ez időtől fogva sok könyvet írt melyeket nagy tudományosság, a zsidóiratoknak, a zsidó és a kortörténeti viszonyoknak bőséges ismerete, szemléltető s meleg előadás tüntetnek ki. Csak kettőt említsünk: először „A zsidó nemzet történetét Jeruzsálem bukásától Nagy Konstantinig”, mely terjedelmes mű hálás fogadtatásra talált és halála után új kiadást ért meg (1896); aztán „Jézusnak, a Messiásnak, élete és kora”, e kiváló művét, mely 1883-ban 2 kötetben 1600 lapon jelen meg és négy év alatt még négy kiadást ért el. A mű szellemét mutatják az előszó zárószavai: „Uram, kihez menjünk? Örök élet beszéde van nálad és mi elhittük és megismertük, hogy te vagy a Krisztus, az élő Istennek fia!”

A zord skót éghajlat okozta mellbaja arra kényszerítette, hogy az angliai Torquaiába menjen. Szűkös anyagi viszonyai miatt el akarván hagyni fogadóit, számláját kívánta. Azonban a vendéglős, egy komoly keresztyén, arra kérte, hogy bízta rá a dolgot. Meghallották u. i. azon a helyen, hogy kiváló prédikátor. Arra kérte hát a fogadós, hogy prédikáljon a szálló egyik termében. Edersheim beleegyezett és a hallgatók csakhamar özönlöttek prédikációira. 18 hónap múlva szép templomot építettek neki s ő tovább, mint egy évtizedig maradt ezen a helyen. Egészségi állapota azonban csakhamar arra kényszerítette, hogy délre menjen, a Riviérára. Visszatérte után Bournemouthban lakott, ahol házat épített magának, amelyet Héniaknak nevezett el (=Isten nyugalmát ad). Itt továbbfolytatta irodalmi működését és különösen Williams Györgynek, a Palesztina-utazónak befolyása alatt ez időben lépett át az államegyházba. Gondolatai mindinkább egy „nemzeti s liturgikus egyházba” ütték. Ezért attól a megaláztatástól sem riadt vissza, hogy

államegyházbeli hivatal elnyerése végett még egy ordinációnak vesse magát alá, melyet az egyház követelt. Addigi barátait persze rendkívül megszomorította lépésével; de mint angol lelkész és 1876-82. mint lodersi prédikátor, legalább az evangéliumi tágkeblűség szellemét őrizte meg. Ez hűséges kapoccsal fűzte mindazokhoz, akik a Jézus Krisztusban vetett élő hitben állottak.

Végül Oxfordban, ahol egészen tanulmányainak szentelte magát, az egyetem prédikátorává nevezték ki. Nagy tudományossága Németországban is elismerésre lelt és a giesseni egyetemről teológiai doktori címet kapott. A zsidó misszió iránt való meleg érdeklődése megmaradt. Az 1877-83. években érdekükben adta ki „The Prophetic News and Israel's Watchman” című lapját, amely sok jó dolgot hozott, amellet azonban az utolsó dolgokra vonatkozó egészségtelen álmokat is. Oxfordban mellbajban megbetegedett, melyből Mentone-ban keresett gyógyulást; de ott 1889. március 16-án hirtelen meghalt.

Legjobban az jellemzi őt, amit 1883-ban Jézus életéről irt művének végén mond: „Feladatunk befejeztetett – a tanítványokkal együtt imádattal tekintünk a Mennybement felé. E látomástól egy ellenséges világba térünk vissza, hogy a feltámadott Krisztusért szeressünk, éljünk és munkálkodjunk. Mivel azonban a földnek nappala elhomályosodik és az ég vihara kitörni készül, mint régen sziklapartokon szokták a tengerészeknek, szólaltassuk meg harangjainkat, hegy a harangszó a viharverte tengeren szorongatottakat a zajló hullámokon át a kívánt kikötőbe vezesse. Föld, szólaltasd meg minden húsvéti harangod, népek, hozzátok el áldozataitokat, hittel imádjátok őt! Mert ez a Jézus, aki töletek a mennybe fölvetetett, el fog jönni, úgy, ahogy mennybe szállni láttátok Őt”.

de le Roi.

A Messiás országának néhány törvénye.

Máté evangéliuma 5,1-12.

Mikor a sokaságot meglátta, fölment a hegyre s leült. A tanítványok hozzámentek s ő megnyitva száját, így tanította őket: Boldogok a szegények, mert övék a mennyeknek királysága! Boldogok, akik sírnak, mert megvigasztaltatnak. Boldogok a szelídek, mert örökölni fogják a földet! Boldogok, akik éheznek és szomjúhozzák az igazságot, mert megelégtetnek. Boldogok a könyörületesek, mert könyörületet nyernek! Boldogok a tiszta szívűek, mert megtalálják az Istent! Boldogok a békeszerzők, mert Isten fiainak nevezik őket! Boldogok, akiket az igazságosságért üldöznek, mert övék a mennyeknek királysága! Boldogok lesztek, ha gyalázni, üldözni fognak s minden rosszat rátok hazudnak én miattam, örüljete, ujjongjatek, mert jutalmatok nagy a mennyekben! Mert így üldözték a prófétákat is, akik elöttetek voltak.

Cassel P. S. tanár

1821. február 21 én a sziléziai Gross-Ologauban Cassei zsidó szobrásznak fia született, aki a Selig nevet kapta. Ifjúságáról keveset tudunk; nem többet, mint hogy a schweidnitzi gimnáziumba járt, amelynek tanáiról később hálásan emlékezett meg. A gimnázium elvégzése után a berlini egyetemre ment, hogy ott előbb a filozófiát és a rabbik tudományát tanulja, de később inkább a történelem, különösen a zsidó történelem és irodalom felé forduljon. E tanulmányok egyik gyümölcse az 1848-ban megjelent „Magyar régiségek voltak,” amelyek Magyarországon bőséges elismerést termettek számára; másik az Ersch-Gruber-féle encyklopaedia-ban megjelent „Zsidók története”, mely még határozottan zsidó álláspontot képvisel. De már most kezdenek keresztyén befolyások érvényesülni nála s különösen a keresztyén érzelmű Ranke történettanár hatása alól nem tudta magát kivonni. Mély ellenszenvet érzett ama napok forradalmi mozgalmairól, mi a politikai irodalmi tevékenység felé fordította tollát. Konzervatív irányú nézetei felkeltették a királyhű körök figyelmét. Ezért 1849-ben a berlini Constitutionelle Zeitunghoz hívták, onnan pedig Erfurtba, hol 1856-ig vezette ugyanabban a szellemben az Erfurti Zeitungot. Történeti tanulmányai s írói tevékenysége közben azonban hovatovább, mindjobban hatalmába kerítette az a felismerés, hogy az emberek különböző útjai s különböző politikai nézetei is végső okukban a dolgok eltérő vallásos felfogásának következményei. Sőt éppen azok a támadások, amelyeket a liberális tábor a keresztyénség ellen intézett, őt is a keresztyénség ösvényére állították és arra indították, hogy az újtestamentumot gondosabban olvassa, hogy így e figyelmét mind erősebben magára vonó dologban világosságot nyerjen. Az evangélium Szelleme aztán látható befolyást gyakorolt rá s újságcikkeiben mind határozottabban a keresztyénség oldalára állott, úgyhogy sokan azt hitték, hogy egy lelkész írta őket. Azontúl főleg komolyabb keresztyénekkal érintkezett és az ezekkel való érintkezés, valamint történeti tanulmányai, mind világosabban meggyőzték arról, hogy az igazság Krisztusnál található. Ezen az úton jutott Cassel a keresztyén egyházba. Hogy áttérése csendben történjék, 1855. május 28-án Erfurt mellett Büssleben faluban megkereszteltette magát és a Pál István nevet vette fel, hogy ezek által kimutassa, hogy bár sokáig üldözte jézust, mint Saulus, most már tanúbizonysága akar lenni s Érte, ha szükséges, a halált is elszenvedni. Azontúl e napot második születése napjának nevezte s később barátai s missziói gyülekezete körében minden évben ünnepélyesen megülte. Áttérésének tiszta indítóokát egyébként maguk a zsidók sem vonták kétségbe, habár gúnyolódva a „boldog” Casselnek szerették nevezni. Külső előnyöknek nem lehetett tulajdonítani hitének változtatását, sőt zsidóként sokkal előnyösebb állásokhoz juthatott volna.

Megkeresztelkedése után hét évig maradt még Erfurtban, de már nem újságszerkesztő volt, hanem az ottani akadémia könyvtárosa s titkárja. Nagy olvasottsága s tanultsága kiváló mértékben képesítették ez állásra, mely különben nagyon szerény jövedelemhez juttatta. Irodalmi munkái ez időben sok helyen jó fogadtatásra találtak. Különösen tetszett a szellemes, nagy olvasottságú férfi s annak konzervatív érzülete IV. Frigyes Vilmos porosz királynak, úgyhogy ez a tanári címmel is kitüntette. Nem csoda, ha Cassel élete végéig különös szeretettel csüngött e királyon. Cassel később, mikor a teológiai vizsgálatoknak alávetette magát, a teológiai licentiatusi fokozatot érte el, végül pedig Bécsben a teológiai doktorátust. Úgyesen forogott tolla 1859-ben von Manteuffel porosz miniszterelnököt arra indította, hogy Berlinbe hívja s rábízza a „Die deutsche Reform” című lap vezetését. De azzal ügynevezett „új era” beállása ez állásának véget vetett. Ekkor s ekkortól fogva általában gyakrabban tartott nyilvános előadásokat, mint azelőtt, először Berlinben, aztán egész Németországban és végül Németország határain túl is, például Ausztria-Magyarországon és Amsterdamban. E felolvasások a legkülönbözőbb tárgyakat ölelték fel, mire ragyogó emlékezőtehetsége, széleskörű tudása és szellemes előadó modora különös mértékben képesítették. Ez volt tulajdonképpen erős oldala is, mert szellemes prédikációi a hallgatókat nem fordították eléggé belsőjük felé, számtalan iratai gyakran nagyon is a futó pillanat gyermekei voltak. Előadásai által azonban le tudta kötni hallgatóit. Szerette feltűnő címek alatt hirdetni ezeket, hogy a kíváncsiságot felkeltse, de mindig az volt a célja, hogy hallgatóit mindenünnen, még a legfélreesőbb területekről is Krisztushoz, minden élet középpontjához, vezesse. E felolvasások által, amelyeknek száma az évek során ezernél többre rúgott, tényleg sok jótéiteit és nem kevés zsidónak, valamint keresztyénnek adta az első indítást a komoly kutatásra, mely végül Krisztus ösmeretére juttatta őket.

A politikai életben való tevékeny részvétele még a porosz képviselőházba is bevitte, hol a konzervatív párthoz csatlakozott. Sürgette a tisztviselők fizetésének javítását, hogy ezeknek módjában álljon értelmileg továbbképezni magukat és élénken védelmezte von Müller kultuszminisztert, akinek keresztyén érzülete széles rétegek számára iszony volt. Szellemessége azonban inkább képesítette felolvasóvá, mint parlamenti szónokká, úgyhogy magától mindjobban visszavonult a politikai gyűlésektől és a politikai szónoklástól.

Ehhez járult, hogy egy évvel később, 1867-ben, a londoni zsidó misszió felszólította, hogy lépjen szolgálatába s vegye át a fontos, de abban az időben nagyon nehéz viszonyok közt sínylődő berlini állást. Engedett a hívásnak és ettől fogva a londoniakhoz tartozó Krisztus-templom prédikátoraként bő alkalma volt jó magot vetni. Rendkívüli szorgalommal és buzgósággal folytatta munkáját, magát kímélni nem tudta, prédikált, bibliai órákat tartott, vasárnapi iskolát, erkölcsi célú egyesületeket alapított és egy menhelyet olyan zsidók számára, kik oktatást kívántak és nyugodt szálláshoz nem juthattak; tovább tartotta előadásait, amelyek azonban azáltal, hogy az antisémita mozgalomba belenyúlt, Stöcker és Treitschke ellen intézett röpirataival együtt bizonyos mellékízt nyertek, amely némely köröket elidegenített tőle.

A zsidók közt azonban sok ízben nyílt fülekre talált bizonyágtétele. Mindenféle osztályhoz tartozó zsidók kértek tőle oktatást. 1880-85-ig 60 zsidót keresztelhetett meg, 1886-90-ig pedig 133-at; missziói tevékenysége alatt összesen 262 zsidót vitt az egyházba s az évekkel együtt nőtt megkereszteltjeinek száma is. Ezek közt sok művelt orvos, író, kereskedő stb. voltak. 1875-91. egy „Simem” című hetilapot adott ki a keresztyén élet és keresztyén hitvallás előmozdítására, melyben minden napi kérdéshez sajtóságos modorban hozzászólt és amellyel mintegy gyülekezetet gyűjtött maga köré, mely szavát szívesen hallgatta. Iratai közül, amelyek teológiai, filozófiai, történeti s irodalmi tartalmúak voltak és amelyek mellett nagy tömeg röpiratot adott ki, különösen a keresztyénség védelmére írt könyve méltó említésre: „A damaszkusi útról”; figyelemreméltók továbbá a mondák tanáról és a symbolikáról írottak. Sok költeményben tett bizonyágot költői adományáról is, néhány színdarabot is írt. A zsidó-misszióknak néhány kisebb iratot szentelt, mint: „Emancipáció és misszió” s „A zsidó nép története Jeruzsálem szétrombolása óta”; mindkettő az 1860. évből; az utóbbi az 1880. évben e cím alatt jelent meg: „A zsidók a világtörténelemben” és korábbi irataival ellentétben a zsidók polgári egyenjogúsága mellett foglalt benne állást. 1886-ban angol barátaihoz egy körlevelet intézett: „Hogy gondolkozom a zsidó misszióról?” címen, melyben utolsó gondolatait írta le e tárgyról. A zsidók meglátogatását a jelenleg teljesen megváltozott viszonyok között elhibázottnak nyilvánította; ilyesmi legföljebb elszakadva élő zsidóknál járhat jó eredménnyel. A gazdagabbak ily módon egyáltalában el nem érhetők. A jelenben sokkal tanácsosabb a nyilvános előadások útjára lépünk. De ezek sem hordhatják homlokukon a misszió jellegét, hanem oly módon tartandók, hogy egyenlően érdekeljenek keresztyéneket és zsidókat. Állandó háttérük azonban mindig a Szentírás legyen és Krisztus szeretete ragyogjon elő belőlük. A misszionáriusok tehát jól megismerkedjenek a zsidók nyelvével, művelődésével, történelmével és szokásaival; mihez világtörténelmi tanulmányokra az ó-testamentum és a zsidó irodalom eleven ismeretére van szükségük. A zsidókra műveltség, tudomány mindig hatással van s ezek által gyakran megközelíthetők. Szükséges azonban, hogy keresztyén templomokban hallják a bizonyágtételt, mert egész másként fogadnak evangéliumi prédikációt, mint pusztá missziói beszédet. Rendkívül fontos az ó-testamentum rendszeres magyarázata, amilyent ő is kezdettől fogva tartott a Krisztus-templomban. Amellett iratokat kell írni, melyek az élet minden lehető kérdését tárgyalják, hogy általuk az egyetlen legfontosabb kérdését a zsidók elé lehessen állítani; mindenekelőtt azonban azt kell minden missziói vállalkozásnál megéreznük a zsidóknak, hogy szeretjük őket. S bizonyára ez az utolsó a legfontosabb. Cassel missziói indítványai felől, melyeknek kivitele részben csak az ő sajtóságos adományai mellett volna lehetséges, sok tekintetben tőle eltérőleg gondolkozhatunk és rámutathatunk, hogy a Krisztusról tett egyszerű, hűségű bizonyosság mily gyakran ragadott meg zsidókat legbensőbb valójukban: az mégis igazság marad, hogy igazi szeretet nélkül keresztyén bizonyágtétellel nem lehet a zsidókhöz férközni s Cassel érdeme, hogy erre figyelmeztetett bennünket.

1891-ben a hetvenéves aggastyán nyugalomba vonult. Kétszer házasodott meg. Első feleségét, aki nagyon jó befolyást gyakorolt rá, 1871-ben vesztette el; a másodikkal 1888-ban kötött házasságot; mindkét házasság gyermektelen volt. De állásának elhagyása után sem maradt tevéketlen. Különösen kedves apostolának, Pálnak akart emléket állítani s betegség által az írásban megakadályoztatván, feleségének diktálta a „Három drámai képet: Pál damaszkusban, Ciprusban és Rómában.” 1892. december 23-án meghalt. Utolsó szavai ezek voltak: „Hol van a mennyeknek országa?” A halotti beszédet Weser lelkész nagy gyülekezet előtt tartotta a Krisztus-templomban Ján. 1,12. alapján: „Azoknak, akik befogadták Őt, hatalmat adott, hogy Isten fiaivá legyenek, azoknak, akik nevében hisznek.” Dryander egyetemes superintendens is beszélt a megjelentekhez. A régi jeruzsálemi temetőben temették el. Egész érzelmével és gondolkozásával Izrael fia lévén, kevesen értették úgy, mint ő, hogy hogyan kell a zsidók szívéhez férközni s bizonyágtételeiből sok művelt és műveletlen nyerte azt a benyomást, hogy Krisztusban van elrejtve a bölcsesség minden titka.

* Német szójáték: selig=boldog, lásd első nevét.

A király kiáltványa

Lukács evangéliuma 4,14-22.

Jézus pedig a Szellem hatalmával visszatért Galieába. Híre elterjedt az egész környéken. Tanított zsinagógáikban és mindenki dicsérte.

Názáretbe ment, ahol nevelkedett. A szombat napján, szokása szerint, bement a zsinagógába s felállott, hogy felolvasson. Ézsaiás prófétának a tekercsét adták oda. Mikor felnyitotta a tekercset, arra a helyre talált, ahol ez volt írva:

Az Úrnak szelleme van rajtam, azért, mert fölkent engem, hogy a szegényeknek örömezenetet hirdessek, hogy az összetörteket szabadon bocsássam és az Úrnak kedves esztendejét hirdessem.

Majd összegöngyölte a tekercset, odaadta a szolgának és leült. A zsinagógában mindenkinek szeme rajta csüngött és ő beszélni kezdett hozzájuk: **Ma teljesedett be ez az írás fületek hallatára!**

Mindnyájan bizonyoságot tettek róla s csodálkoztak azokon a kedves szavakon, amelyek ajkát elhagyták.

Rabinovitz József

Rabinovitz József 1837-ben a besszarábiai Resinában született. Kisenevben nyerte neveltetését és kiképeztetését. Itt működött először tanítóként, aztán ügyvédként. Mivel nemcsak derék ügyvéd volt, hanem kegyes zsidó, és népe jótévője is, mert iskolákat és más intézeteket alapított, népének becsülését és bizalmát megnyerte.

Az 1882.-i oroszországi zsidóüldözés alatt tekintetét Palesztina felé fordította s azt gondolta, hogy a népnek ismét atyái hazáját kellene fölkeresnie. Hogy az ígért földjének viszonyaival megösmékedjék, elhatározta, hogy odautazik. Több könyvet vitt magával, köztük egy újtestamentumot is, melyet úgy ajánlottak neki, mint az ország történeti helyeinek megbízható leírását,

Palesztinában elővette az újtestamentumot és olvasott belőle. Egy napon megmászta az Olajfák hegyét. Leült és a lábánál elterülő Jeruzsálemet nézte. Azt kérdezte magában: „Miért pusztá a Dávid városa annyi évszázad óta, miért van népem annyi idő óta szétszórva, miért ismétlődnek oly gyakran az üldözések?” Mialatt e kérdésekkel foglalkozott, a Golgota felé tekintett, afelé a hely felé, hol Jézus megfeszítettet. Mialatt a helyet szemlélte, Ézsaiás prófétának az 53. fejezetben foglalt szavaira gondolt, Jézus szenvedéseire, melyeket az újtestamentum leír s abban a pillanatban világossá lett előtte, hogy Jézus a megígért Messiás, ki népéért szenvedett és meghalt. Aztán így szólott: „Most már látom a feleletet kérdéseimre. Elvetettük a Messiást, azért szórattunk széjjel, azért üldöztetünk és vagyunk békétlenek.” Felismerte, hogy Jézus Krisztus megváltója és királya. Aztán kinyitotta az újtestamentumot, amely igazi vezetője lett és János evangéliuma 15. fejezetéből elolvasta Jézus szavait: „Én vagyok a szőlőtőke, ti a szőlővesszők ... nélkülem semmit sem cselekedhettek.”

E fejezet olvasásakor Rabinovitz így szólott: „Most már világosan látom, hogy zsidó milliomosaink nem tudtak segíteni rajtunk, hogy tudósaink és politikusaink bölcsességükkel mit sem tehettek értünk; hogy palesztinai gyarmataink mit sem használhattak: egyedüli reménységünk testvérünk, Jézus, kit megfeszítettünk, kit azonban Isten föltámasztott és jobbjára ültetett”.

Rabinovitz ezzel a jelszóval tért vissza Jeruzsálemből: „A szentföld kulcsa testvérünknek, Jézusnak, kezében van. Szavai kell, hogy szívünkben meggyökerezzenek és az igazságosság s üdvösség gyümölcsét teremjék.”

Bár korábbi barátai részéről, különösen megkeresztelkedése után, gyalázások érték, örömmel s erővel hirdette a megfeszített és feltámadott Jézust. Lassankint azonban elcsendesült az ellenségeskedés és nemcsak barátai, hanem más zsidók is figyelni kezdtek szavaira, kutatni az újtestamentumban s felismerték, hogy Jézus a megígért Messiás.

Izrael népének barátai, különösen Skóciában, érdeklődni kezdtek Rabinovitz és munkája iránt és nagy termet építettek számára. Itt prédikált aztán nagyszámú gyülekezetnek héberül.

Rabinovitz komoly, tehetséges szónok volt, ki hallgatóit elmés hasonlatokkal tudta lekötni s őket az igazságról meggyőzni. Ilyenek voltak például:

„Néhány esztelen ember egy négykerekű kocsiban utazott s elvesztettek egy kereket. Mikor észrevették, hogy a kocsi nehézkesen mozog, körülnéztek és észrevették, hogy egy kerék hiányzik. Az egyik esztelen ember leugrott és előre futott, hogy a hiányzó kereket keresse. Mindenkit megkérdezett, akivel találkozott: „Elvesztettünk egy kereket. Nem találtál egy kereket?” Végre egy bölcs ember így szólt: „Hamis irányban keresed. Nem a kocsi előtt, hanem a kocsi mögött kellene utána nézned.” A zsidók évszázadok óta ezt a hibát követték el. Elfelejtették, hogy ahhoz, hogy előre tudjanak nézni, hátra kell pillantani tudniok előbb. Azt mondhatjuk, hogy a héber történet négy kereke:

Ábrahám, Mózes, Dávid és Jézus. Mivel a zsidók ahelyett, hogy hátranéztek volna, előre pillantottak, nem sikerült a negyedik kereket megtalálniuk. De hála legyen Istennek, hogy az újszövetség fiai (Jer. 31,31; Zsid. 8,8) megtalálták a legfőbb kereket, Jézust. Ábrahám, Mózes és Dávid csak szép árnyképek és jelképek Jézusról. Hála legyen Istennek, hogy megtaláltuk testvérünket, Jézust, mindenünket, akit Isten bölcsességünké, igazságosságunké, szentségünké és váltságunké tett (I. Kor. 1,30); akinél egyedül lelünk isteni világosságot, életet, szabadságot és szeretetet a nagy idelentre és a még nagyobb túlvilágra. Most ragyogó szemmel, ujjongó szívvel várjuk fénylő megjelenését.” Bár Rabinovitz szava s élete Kisenevben sok izraelitát vezetett Jézushoz, hatása s befolyása nemcsak e városra terjedt ki. Nyomatott prédikációi s más iratai, melyeket Oroszországban szélében, hosszában terjesztettek, sokakat vezettek az újtestamentumhoz és Jézushoz. Így állt elő az oroszországi zsidó-keresztyén mozgalom. Fáradhatatlan buzgalma testi erejét kimerítette. 1899. májusában rövid betegség után elszenderült.

Frank A.

Izrael jelene és jövője

Pál apostol rómaiakhoz írt levele 11. fejezet

Eltaszította hát Isten az Ő népét? (szól Pál). – Semmiképpen! Hisz én is izraelita vagyok! Ábrahám magvából, Benjámin törzsből! Isten nem taszította el népét, melyet eleve ösmert. Vagy nem tudjátok, hogy mit mond Illésnél az írás, amikor ez Izrael ellen esedezik Istenhez: Uram, prófétáidat megölték, oltáraidat lerombolták, én egyedül maradtam meg s lelkekre törnek! Ámde mit mond neki a kijelentés? – Meghagytam magamnak hétezer embert, aki nem hajtott térdet a Bálnak. Így hagyott a kegyelem kiválasztása ma is maradványt. Ha pedig kegyelem által történt, akkor nem tettek alapján, különben a kegyelem nem volna többé kegyelem.

Mi hát (az igazság)? Izrael azt, amit keresett, nem nyerte el; a választottak azonban elnyerték, míg a többiek eltompultak úgy, ahogy megíratott: Kábultság szellemét adta nekik az Isten, szemet, mely nem lát, fület, mely nem hall, mind a mai napig. Dávid is ezt mondja: Asztaluk kelepce és zsákmány legyen, tört és visszafizetést nekik; szemük sötétüljön el, hogy ne lássanak; hátukat mindenkorra görbítsd meg! – Azért botlottak meg, hogy elessenek? – szólok. – Semmiképpen! Hanem azért, hogy elesésük által az üdvösség a nemzeteké legyen, hogy féltékenyekké legyenek. Ha pedig elesésük világ gazdagsága, veszteségük nemzetek gazdagsága, mennyivel inkább az lesz teljességük!

Nemzetek, hozzátok szólok: amennyiben tényleg (a) nemzetek apostola vagyok, szolgálatomat dicsőítem azzal, ha saját testemet valamiképp féltékennyé teszem és egyeseket közülük üdvözítek. Hiszen, ha elvettetésük világ kiengesztelése, az, hogy Isten magához fogadja őket, mi lehet egyéb, mint élet támadása a halálból? Ha a zsenge szent, a tészta is az; ha a gyökér szent, az ágak is szentek. Ha pedig némely ág kitörött és te, vadolajfaág létedre, beoltattál és az olajfa kövér gyökerének részesévé lettél: ne dicsekedjél az ágakkal szemben! Ha dicsekedel, tudd meg, hogy nem te hordozod a gyökeret, hanem a gyökér téged. De te így szólsz: Azért törték le az ágakat, hogy engem beoltsanak. Jó! Hitelenség miatt törték le őket, te pedig hit által állasz. Ne törekedjél nagy „dolgozatra, hanem félj! Mert ha Isten a természetes ágakat nem kímélte, téged sem fog kímélni! Nézd csak Isten jóságát és szigorúságát! Az elesettekhez szigorú, hozzád pedig jóságos az Isten, ha ugyan jóságában maradsz, mert magad is kivágathatók Azok pedig, ha nem maradnak meg hitelenségükben, be fognak oltatni. Mert Istennek hatalma van arra, hogy ismét beoltsa őket. Hiszen, ha

te, kivágattatván a természetteddel egyező vadolajfából, természeted ellenére jó olajfába oltattál: mennyivel inkább beoltathatnak azok a természetnek megfelelően saját olajfájukba!

Testvéreim, nem akarom, hogy ne tudjátok a titkot, hogy önmagatokban ne legyetek okosak, hogy Izrael csak addig tompult el részben, amíg a nemzetek teljessége bemegegy és akkor egész Izrael üdvözülni fog; úgy, ahogy megíratott: Eljő Sionból a Szabadító; elfordítja Jákobtól az istentelenséget és abban áll majd velem kötött szövetségük, hogy bűneiket elveszem. Az örömeiket szempontjából ellenségek ugyan értetek, de a kiválasztás szempontjából szerelmesek az atyáért. Isten nem bánhatja meg kegyelmének (ajándékait) és elhívását. Amint tudniillik ti is engedetlenek voltatok egykor Isten iránt, de most engedetlenségük révén könyörületes nyertetek: úgy ők is most engedetlenek lettek a rajtatok gyakorolt könyörületes iránt, hogy aztán ők is könyörületes nyerjenek. Isten tudniillik engedetlenség alá zárt össze mindenkit, hogy mindenkin irgalmat gyakoroljon. Óh Isten bölcsességének és tudásának mélységes gazdagsága! Milyen kiküszöbölhetetlen az Ő ítéletei, kinyomozhatatlanok Útjai! Ki ösmerte ki ugyanis az Úr értelmét? Ki volt tanácsosa? Ki adott Neki előbb, hogy visszafizetést (várhatna)? Hisz Belőle, Altala, Érte van minden? Övé a dicsőség örökké! Ámen!

Eliézer rabbi szabálya

Eliézer rabbi tanítványainak ezt a szabályt adta: „Térjetelek meg halálotok előtt egy nappal!” Megkérdezték tanítványai: „Ki tudhatná halála napját oly pontosan, hogy egy nappal előbb megtéréssel előkészülhetne?” - „Nosza”, monda a bölcs tanító: „ma térjetelek meg hát, mert holnap talán meghaltok”.

De nemcsak megtérned, bűnt megbánnod kellene ma, hanem a Messiást hittel elfogadnod is, kiről Dániel próféta ezt jövendölte: a bűnnek végét veti, az igazságtalanságot kiengeszteli, s örök igazságot létesít.

Da Costa Izsák bizonyágtétele

Megkeresztelkedése napján egy költeményben, miután igazság nyugtalan keresését vázolta, így szólt:

Óh irgalom Istene, rám letekintve,
Szelíd hatalommal ím újra szültél;
Szent képedet öntve az Egy születettre,
Ő benne magad közibünk lejövel.
Hitlen szívem – ahogy az Ő keze érte –
Meglágyula rögtön, a dac lohadott;
Ránéztem – odaadtam a szívem.
Igéje, ím mennyre cserélte a kárhozatot.

Azután így magasztalja Őt:

Én Góelom*), én bűneim viselője,
Én Mesterem, Üdvözítőm, Uram is,
Szent, életadó, diadalra vivő te,
Halál köteléből a mennybe ki visz.
Hadd harcolok, adjam az életem Érted
S ujjongja a föld is a hála dalát;
Végsóhajom a tied és hazatértem
Angyal keze vigye a szellemem át!

* Megváltóm